LANDSFORENINGEN FOR
bygnings- og landskabskultur

FREDNINGSFORSLAG

VARDE KOMMUNE - SØVIGGÅRD

LANDSFORENINGEN FOR BYGNINGS- OG LANDSKABSKULTUR – BORGERGADE 111, 1300 KBH K – TLF. 70 22 12 99 – MAIL@BYOGLAND.DK – BYOGLAND.DK

Forslagsstiller:	Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Kommune:	Varde Kommune
Adresse:	Søviggårdvej 51, 6855 Outrup
Matrikel nr.:	1 a Søviggård
BBR-nr.:	573 - 96620
Ejer:	Arne Nielsen
Betegnelse:	Søviggård
Komplekstype:	Herregård
Opførelsesår:	1766
Omfang:	*Herregårdshovedbygning*

FREDNINGSOMFANG

Fredningen omfatter hovedhuset

BYGNINGSBESKRIVELSE

Området:
Søviggård er beliggende nogle få kilometer syd for Outrup og ca. 15 kilometer fra Vesterhavet i et fladt og spredt bebygget område, som er præget af drænede engarealer, klitplantager (Oksbøl, Aal og Vrøgum plantager) og den genskabte Fiilsø. I Søviggårds store have er der stadigvæk tydelige spor (sænkninger i terrænet) af et tidligere voldgravsanlæg.

Anlægget:
I dag består anlægget af hovedbygningen fra 1766, to korte fritliggende sidelænger, der er opført i 1996 samt den overfor hovedbygningen fritliggende ladebygning fra 1870. Fredningsforslaget omfatter kun hovedbygningen.

Bygningen:
Søviggårds hovedbygning, som er på 225 kvm, er en 15 fag lang grundmuret én-etages bygning, der har udgjort nordfløjen, som var en sidefløj i et oprindeligt trelænget anlæg. Den oprindelige hovedbygning fra 1639 lå i bygningsanlæggets midterakse.

I takt med jordtilliggendets reduktion som følge af udparcellering i slutningen af 1700-årene forsvandt den oprindelige hovedbygning og den søndre fløj samt hele den gamle avlsgård, der lå som et trefløjet anlæg vest for den af voldgrave indrammede hovedbygning. Søviggård mistede i begyndelsen af 1800'tallet sin status som herregård og blev reduceret til almindelig bondegård.

Det 15 fag lange grundmurede hus i én etage prydes af en midterplaceret 3-fags gavlkvist i 2 etager i begge facader og med anvendelse af formsten i sokkel og gesims. Gavlkvistene er helvalmede. Gavlene er derimod halvvalmede, og alle tagflader tækkede med røde vingetegl med undertag af pap.

Facaderne er stramt og symmetrisk disponerede. Hovedfacaden imod gårdspladsen med 3 indgangsdøre i stoplekarme, flankeret af murpiller, og for den midterste dørs vedkommende kronet af en gavltrekant på gavlkvistens forside. På denne desuden ejerparrets initialer TRS og GB (Thøger Reenberg Sterm og Gertrud Bundesen) samt opførelsessåret 1766 markeret med pynteankre. Over hver af de 3 døre er der udført et slags trepasformet, blyopsprosset vindue. Under restaureringen i 1996 blev de 2 tilmurede dørhuller i facaden (på hver sin side af hoveddøren) genåbnet. Alle 3 døre er udformet som revledøre med flammeret beklædning, og med store smedede kasselåse på indersiden. På det ældst kendte foto af Søviggårds hovedbygning kan man i forstørrelse ane en flammeret beklædning.

Havesiden har ingen døre, men derimod tre fladbuede murhuller i soklen i de fag, der har døre imod gårdspladsen. At murhullerne er oprindelige fremgår af, at den formstensafsluttede sokkel er forskudt omkring dem. I samme fag er der højere oppe et lille fladbuet, tilmuret murhul, hvor der må have siddet et lille vindue eller luge.

Af husets oprindelige vinduer var kun karme og poste i havesidens gavlkvist bevaret fra før restaureringen. Disse to vinduers barokudformning har dannet grundlag for udførelsen af de nye (1996) koblede vinduer med kitfals. Vinduerne er hængslede på lodposten.

Interiørerne:
Hovedbygningen synes udelukkende at have været indrettet til beboelse med opholdsrum mod gårdspladsen samt med sengekamre og aftrædelsesrum mod haven. Murhullerne i havesiden må tolkes som spor efter lokummer med tømningsåbning i soklen imod voldgraven og et vindue eller luge (nu tilmuret) højere oppe ydervæggen.

Ved fredningsforslagets fremlæggelse i 1991 var bygningens plandisponeringen i hovedtrækkene intakt i forhold til dens funktion som hovedbygning efter nedrivningen af den oprindelige hovedbygning i starten af 1800-årene.

Salen/storstuen er beliggende i den østre ende og fremtræder som et gennemgående tofagsrum med hvidmalet bræddeloft med synlige bjælker, pudsede og blåmalede vægge og gulve af brede gulvbrædder i fyr. Der er indfyringshul (pejs) i den vestre væg.

Herefter kommer i vestlig retning, mod gårdspladsen, en fagbred forstue med loft og gulv som i salen. Væggen imod den tilstødende stue er genetableret i forbindelse med restaureringen. Den efterfølgende stue over 3 fag har samme gulv og loft. Til havesiden (mod nord) ligger soveværelset, som imod øst afsluttes med en trævæg, der går i flugt med forstuens genetablerede væg. Bag trævæggen ind imod salen er der skabsrum. Soveværelset er med bræddegulv og hvidmalet træloft med synlige bjælker.

Vest for stuen imod gårdsiden følger en forstue over 4 fag med gulv af kvadratiske klinker og bræddeloft som i alle øvrige rum. Overfor hoveddøren er bevaret trappen til tagetagen med flade udsavede balustre. Den oprindelige væg, som har været den vestre væg i en fagbred forstue, er fjernet. Fra forstuen fører en gang med døre imod hhv. soveværelset og det vest for beliggende badeværelse. Begge disse rum har klinkegulve og lofter som i huset i øvrigt.

Herefter imod gårdsiden en fagbred forstue imod Køkkenet med toilet overfor indgangsdøren, hvor det oprindeligt har været ildsted. Køkkenet er indrettet i det gennemgående trefagsrum i husets vestre ende. Her er klinkegulv og bræddeloft med synlige bjælker.

Alle husets indvendige døre er bevarede. Der er tale om prægtige barokdøre med én fylding og med svære forkrøppede gerichter.

I Loftsrummet er havesidens frontespicekammer bevaret. Det har panelvægge med et lille vindue ud imod trappen.

Huset opvarmes ved gulvvarme i rum med klinkegulve og ved radiatorer i rum med bræddegulve.

Huset, der antageligt er opført som domestikfløj, men senere ændret til hovedbygning, har gennemgået adskillige forandringer. Den oprindelige stramme plan med rum af samme bredde og med samme vinduesplacering omkring de 3 indgange er bevaret/genskabt. De 2 smalle fagbrede forstuer er blevet genskabt ved genetableringen af de 2 yderdøre. Den smalle forstue bag hoveddøren med trappe til tagetagen blev i forbindelse med restaureringen lagt sammen med den store forstue.

VEDLIGEHOLDELSESTILSTAND

Særdeles fin.

BYGNINGSHITORIE

Søviggård er ifølge ”Danske Atlas” af Oberst Christopher Hvas til Hennegaard i 1639 ”af tvende Bøndergaarde indrettet til Herregaard”.

I 1766 blev den nuværende hovedbygning opført af Thomas Reenberg Sterm som en fritliggende nordlænge i tilknytning til to ældre længer (formentligt fra hhv. år 1639 og år 1721) og kom herefter til at fremstå som et trelænget anlæg. Vest for dette har ligget en trelænget avlsgård.

Omkring år 1800 blev de to ældste længer nedrevet, og længen fra 1766 blev nu hovedbygning.

Avlsgården nedbrændte i 1869, og blev året efter genopført på brandtomten. Den nye østlænge blev fjernet før 1922. Vestlængen blev fjernet i forbindelse med restaureringen i 1996. Sydlængen står endnu som portlænge overfor hovedbygningen.

I 1800-tallets slutning blev barokvinduerne udskiftet med klassicistiske korspostvinduer med undtagelse af kvistvinduerne imod havesiden. Korspostvinduerne blev omkring år 1900 udskiftet med småsprossede vinduer.

Ved ombygningen først i 1900-årene blev hovedbygningens tegltag afløst af stråtag, og de to yderste hoveddøre blev afløst af vinduer.

Søviggårds hovedbygning blev bygningsfredet i klasse B i 1938, men fredningen blev ophævet i 1950 efter en række forsimplende ombygninger, der kulminerede i midten af 1900-årene med den fremtræden, der fremgår af fotoet side 16.

Omkring 1940 blev gårdsidens frontespice fjernet, og havesidens frontespice fik spidsgavl ligesom i øvrigt husets to halvvalmede gavle. Stråtaget blev erstattet af tegltag af falstagsten, gårdsiden fik nye korspostvinduer og murværket dækket med sprutpuds.

I 1991 blev der af Varde Museum stillet forslag om igen at frede bygningen i forbindelse med en ny ejers planer om at foretage en gennemgribende restaurering og tilbageføring af bygningen. Fredningsforslaget blev dog afvist.

Restaureringen blev trods afvisningen gennemført med arkitekt m.a.a. Steffen M. Søndergaard som rådgiver og fremstår i dag i det ydre som ved opførelsen med undtagelse af, at murværket er hvidkalket. Oprindeligt har huset stået med blank mur i røde sten med hvidkalkede detaljer.

I 1996 blev hovedbygningen restaureret, og 2 fritliggende udhuse begge på 49 kvm blev opført. Disse er opført i hvidkalket mur og med helvalmet tegltag.

I tilslutning hertil kan relevant nævnes, at en række bygningsanlæg igennem de sidste 15 år er blevet fredet, eller har opretholdt deres fredningsstatus, på trods af oplagte fejl/mangler på fredningstidspunktet eller omfattende har måttet gennemgå omfattende restaureringer/tilbageføringer i forbindelse med brande eller regulære misligholdelser:

Lignende anlæg:
Fra midten af 1700-tallet og igennem hele 1800-tallet forsvandt en meget stor del af herregårdene i Sønderjylland og Vestjylland, typisk som følge af "godsslagtninger". Pragtfulde renæssanceherregårde som Landting og Timgård er helt borte. Trøjborg og Grøngård er begge reduceret til en ruiner, og Kærgård og Bramming Hovedgård blev nedlagt hhv. 1882 og 1830 og har bl.a. været anvendt til vandrerhjem, skole etc. De 2 sidstnævnte er kun overlevet i stærk forkommen tilstand.

Efter nedrivningen i 1975 af Visselbjerg Hovedgård ved Varde, der var jævnaldrende med Søviggård og med samme pragtfulde barokdøre, lader Søviggård bedst sammenligne med Hesselmed ved Oksbøl og Nørre Vosborgs vestlænge.

Nr. Vosborgs vestlænge (ca. 1750) har flere træk fælles med Søviggård. De er begge i én etage og med 3 symmetrisk placerede indgangsdøre imod gårdspladsen, og skitser fra 1861 viser en rumstruktur, der kan minde om Søviggårds med opvarmelige beboelsesrum imod gårdsiden og mere sekundære rum i fløjens bagside med spor af tilmuret kanal fra et oprindeligt lokum.

Hesselmeds hovedbygning (1745) er også en enetages bygning i grundmur og af omtrent samme størrelse som Søviggård. Ildstederne er her nogenlunde som oprindeligt på Søviggård, trappen til overetagen har samme brædde balustre som Søviggårds og her stødte man under restaureringen i 2008-09 på lignende spor af tømningsåbninger fra lokummer i ydermuren på havesiden. Hesselmed var i øvrigt før den nævnte restaurering blevet ribbet for de fleste af sine snedkerarbejder.

Den fredede Hennegård, der også har en fortid som herregård, blev på samme måde som Søviggård reduceret til en almindelig bondegård, fremtræder i dag som en sådan. I forbindelse med en omfattende restaurering for nogle få år siden blev en forsvundet 3-fags gavlkvist imod haven genetableret.

Hesselmed og Kærgaard, der begge er fredede, har været lige så mishandlede som Søviggård, men har opretholdt deres status som fredede bygninger trods dette.

Arkitekt:
Ukendt

KILDER

Steffen M. Søndergaard: Søvvigaard – bygningshistorie og restaurering fra Varde Museum Årsbog 2015 – Artiklen er medsendt som bilag og henviser til yderligere kilder.

Kontaktpersoner:

Arne Nielsen, Hospitalsvej 10, 6715 Esbjerg- tlf.: 75 12 32 17
Steffen M. Søndergaards Tegnestue ApS tlf.: 75 36 18 25

PLANBESTEMMELSER/KOMMUNEATLAS

Søviggård er ikke omfattet af lokalplanbestemmelser eller SAVE-registreret.

Det er ikke lavet kommuneatlas, da Søviggård indtil kommunalreformen var beliggende i Blåbjerg Kommune.

MILJØMÆSSIG VÆRID

Søviggård er smukt og ensomt beliggende omgivet af ca. 90 td. land varieret fredskov midt i det flade vestjyske landskab. Hovedbygningen danner sammen med de 2 korte fritliggende sidelænger fra 1996 og den modstående, ombyggede ladelænge et fint sammenhængende gårdmiljø, som understøttes af det store parkagtige haveanlæg, der efter 1996 blev anlagt efter forslag fra landskabsarkitekt P. Junggreen-Have.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Hovedbygningen er en interessant bygning med en lang og omskiftelig bygningshistorie og efter restaureringen i 1996 et fint eksempel på en herregård, der har mistet sin status og tilpasset sig situationen som en almindelig bondegård. Søviggård har mange træk til fælles med en række af egnens endnu eksisterende, mindre herregårdshovedbygninger. Dette gælder både f.s.v. angår planløsningen, stiltræk og bygningsdetaljer. Hertil kommer det bemærkelsesværdigt smukke og tidstypiske snedkerarbejde såsom hovedtrappen og i særlig grad de mange velbevarede barokdøre, der ikke findes magen til i Vestjylland.

ARKITEKTONISK VÆRDI

I sin restaurerede og rekonstruerede skikkelse fremstår Søviggårds hovedbygning fuldstændigt som ved opførelsen i 1766. Det 15 fag lange hus er stramt og symmetrisk disponeret med gennemgående midterkvist i 2 etager, med de for egnen og tiden typiske flammerede døre og opsprossede kitfalsvinduer, hvor rammerne er hængslede på midterposten. Midterkvistens helvalmede tegltag føjer sig ind i den lokale tradition, og ses på flere af egnens herregårde samt på den Kampmannske Gård i Varde og på en lang række vestjyske præstegårdsstuehuse.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig til husets stramme plan og egnstypiske barokke præg, der er genskabt på baggrund af en meget fornem restaurering, som er forankret i et veldokumenteret historisk materiale.

De mange overdådige énfyldingsbarokdøre med kraftige forkrøppede gerichter er enestående for det vestjyske område.

Søviggård er en af meget få vestjyske herregårdsbygninger, der har overlevet 1800-tallets ”godsslagtninger” og dermed kan fortælle historien om de vestjyske herregårdes deroute fra herregård til almindelig bondegård.

ANBEFALINGER

Det anbefales at væggen mellem den midterste forstue og rummet vest for retableres, således at det stramme planskema, der afspejles i facade og hører til de primære værdier genskabes.

TEGNINGER OG KORT

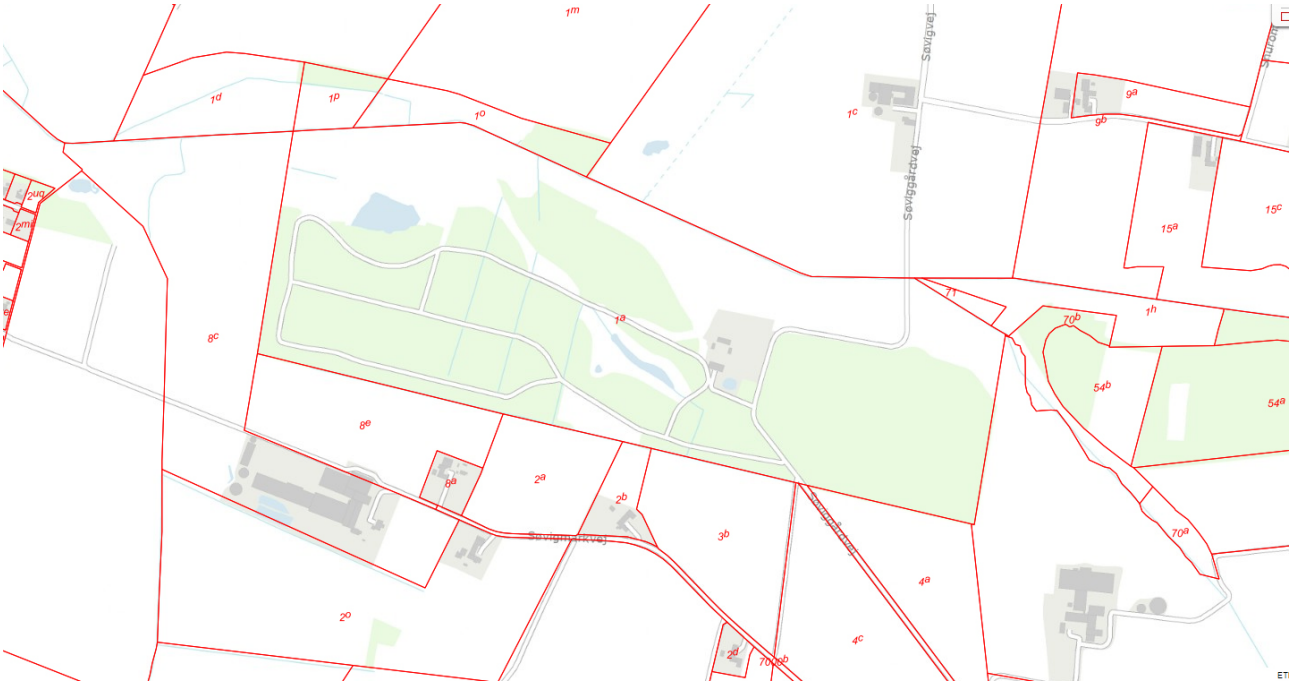

Søviggård er omgivet af et større skovareal.

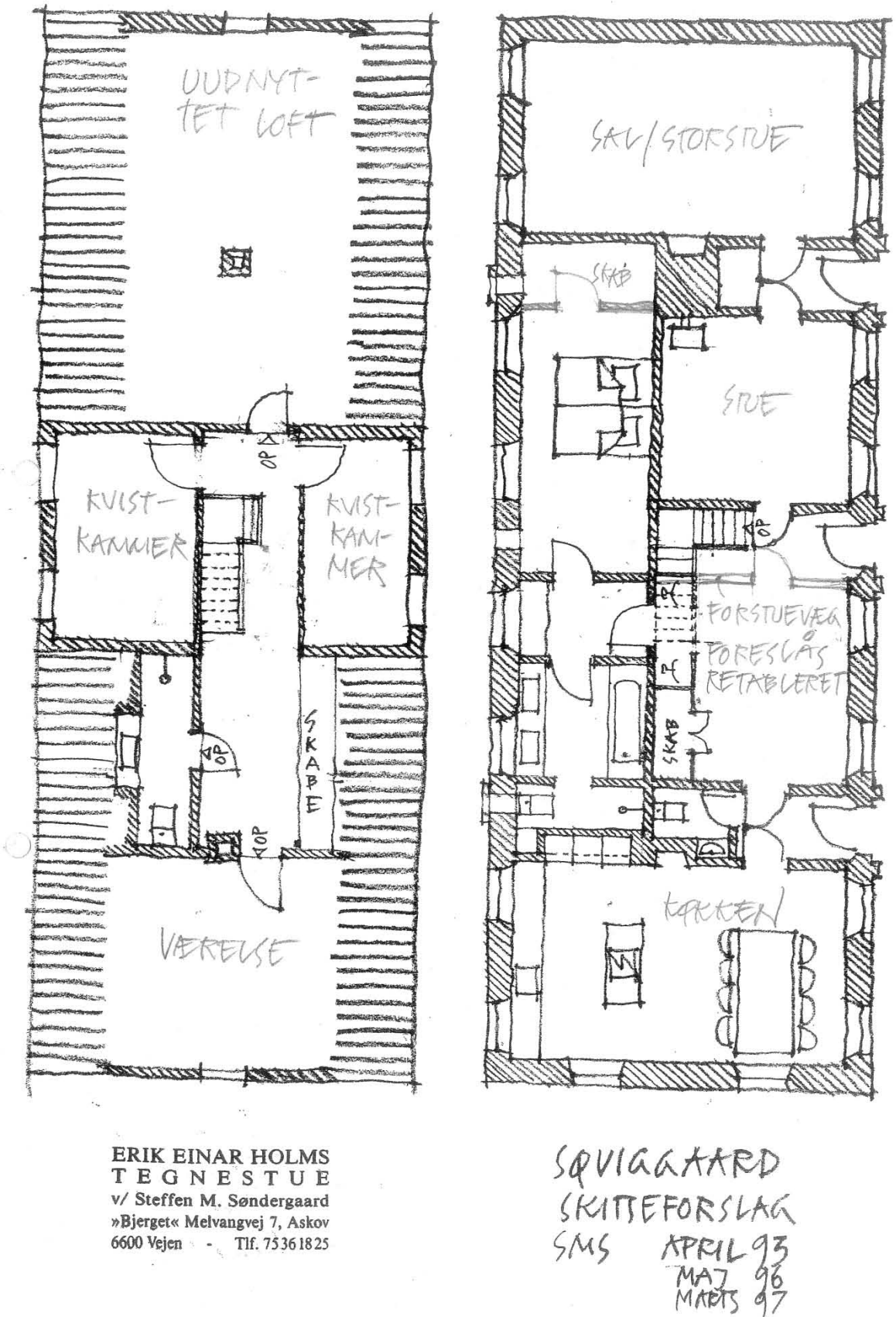

Plantegningen af bygningen i dag. Læg mærke til den uskraverede væg, der anbefales reetableret.

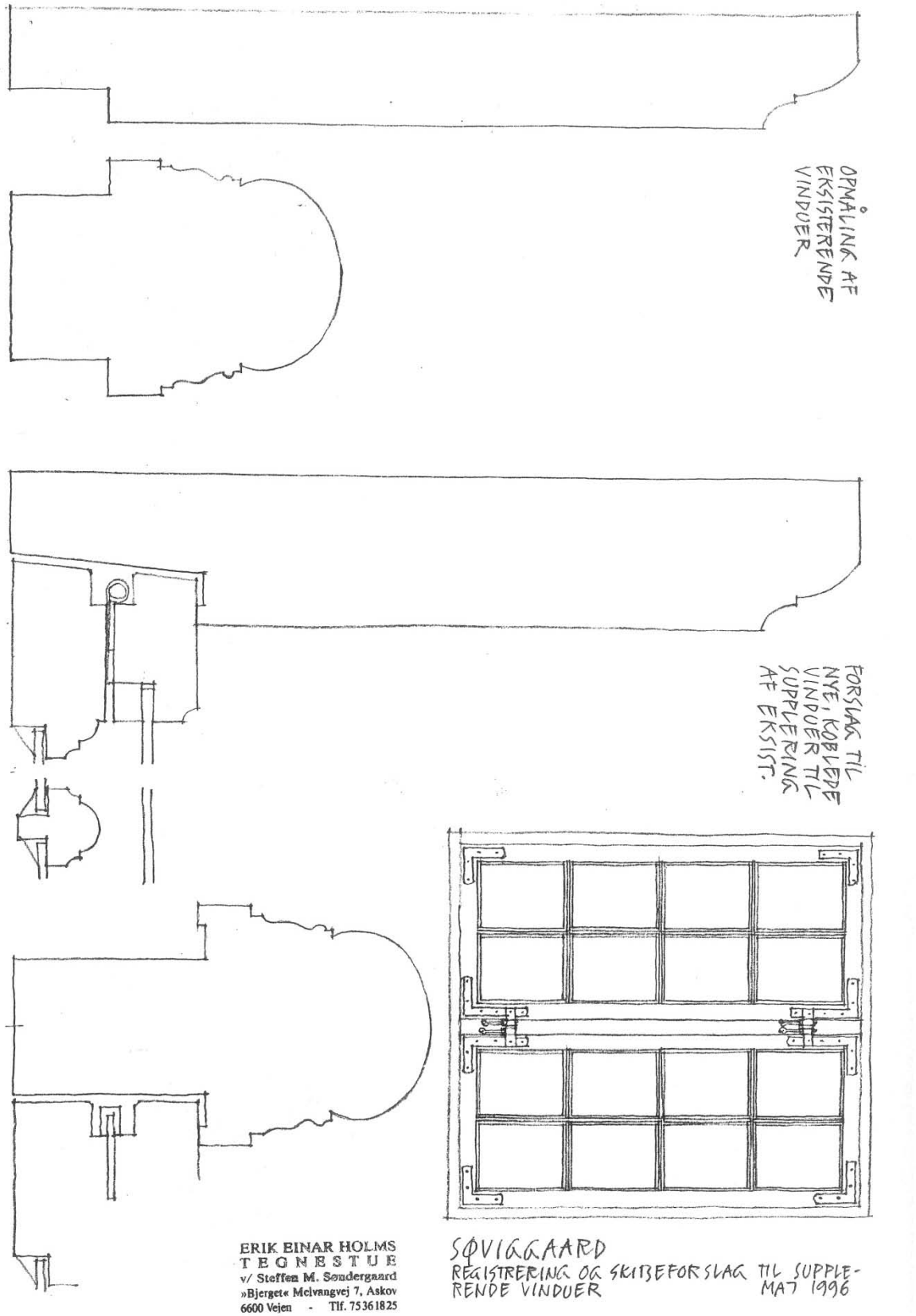

Vinduesdetaljer (tegningerne er ikke målfaste i denne gengivelse)

BILLEDEDOKUMENTATION

Bygningen set fra gårdspladsen.

På bygningens nordside er der tydelige spor af en tidligere voldgrav.

Alle døre er med flammeret revle beklædning.

Indersiden af hoveddøren

HISTORISKE FOTOS

Søviggård med stråtag ca. 1922.

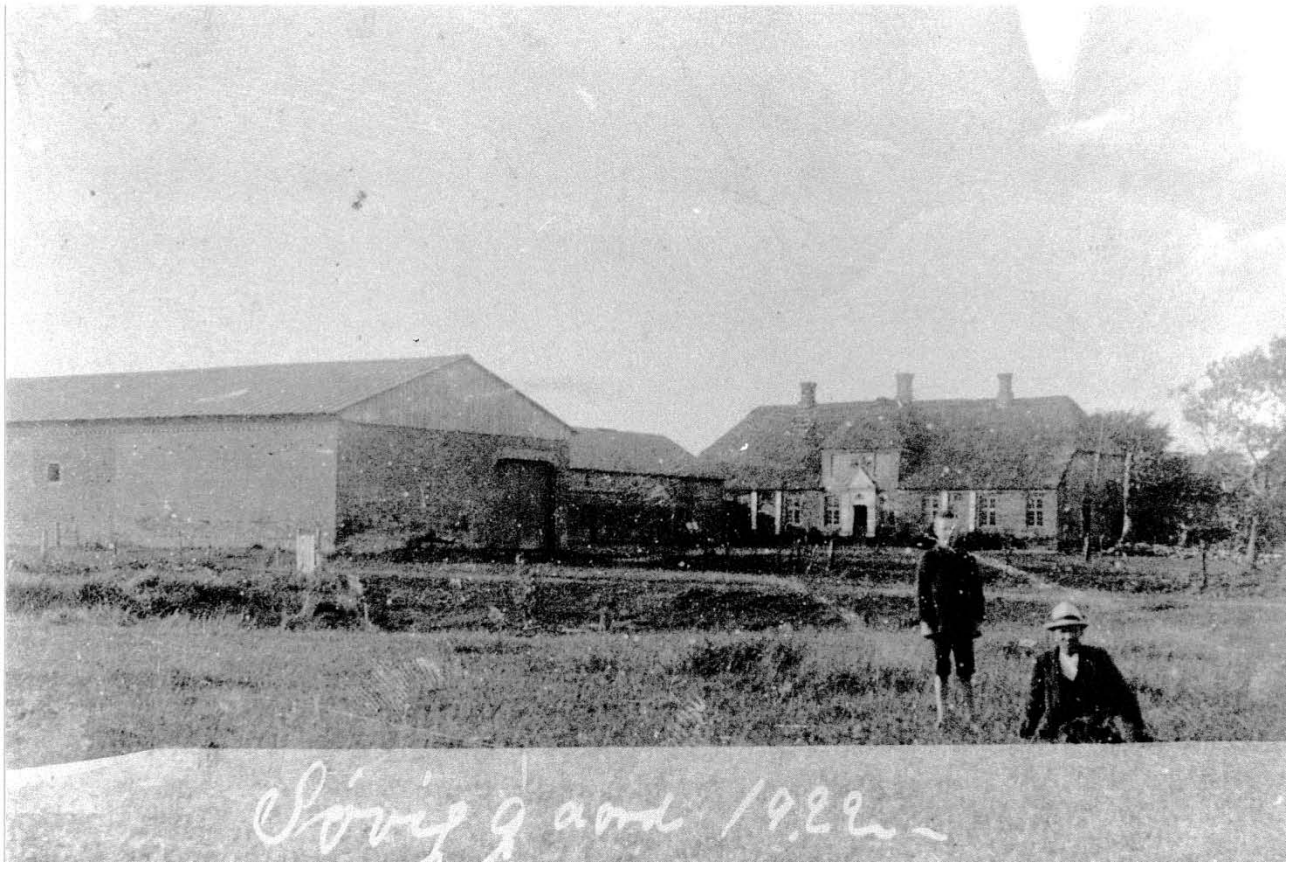

Søviggård fotograferet i 1922.

Søviggård i 1993 inden den sidste restaurering.

ANDRE GÅRDE

Hennegaard

Hesselmed

Store Hebo

Hennegård

Nørre Vosborg

BILAG:

Om holdningerne til restaureringen har arkitekt Steffen M. Søndergård udtalt:

"Principielt mener jeg, at man må forholde sig til den aktuelle bygning, når der skal vælges fremgangsmåde – d.v.s. at jeg principielt hverken er for eller imod rekonstruktion.

På Søviggård har jeg fundet det væsentligt at genskabe hovedtrækkene i den stramme plan, og det ville også være lykkedes, hvis bygningen var blevet fredet i første omgang (1991), da ejerne i så fald var med på helt og holdent at indrette sig på "bygningens betingelser".

Da fredningen ikke kunne gennemføres (på grund af en daværende sagsbehandlers modvilje) valgte ejerne at sløjfe den ene væg i den midterste forstue for at opnå et større rum og en mere magelig trappe.

Jeg tilstræber generelt at lade de bygninger, jer arbejder med afspejle det bygningsmæssige udviklingsforløb, der har fundet sted. Men på Søviggård synes jeg ikke, at der var grund til at fastholde dele af den forsimplede ombygning, der førte til ophævelsen af den første fredning. Desuden er eksteriøret usædvanligt, og da dette kunne dokumenteres, var en reetablering oplagt.

Jeg er senere blevet opmærksom på Nørre Vosborgs vestfløj, som er nogenlunde samtidig med Søviggårds og rummer en række paralleller både med hensyn til indretning og arkitektonisk udstyr.To eksempler er måske for lidt at basere en "type" på, men lighederne er slående og tankevækkende.

Søviggård er desuden et eksempel på den "slagtede" herregård, som Vestjylland har mange eksempler på. De fleste af disse slagtede herregårde er nu reducerede til navne i Traps Danmark, men på Søviggård repræsenterer boligen 1700-årenes velmagtsdage."